

Кузнецова Л.О., старший викладач
кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
Захарчук Н.В., магістр факультету
юридичної психології Навчально-
наукового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ СУДИМОСТІ
ОСОБИ ПРИ УДОСКОНАЛЕННІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ХУЛІГАНСТВО

При кваліфікації певних злочинів однією з необхідних умов є встановлення кваліфікуючих ознак відповідних протиправних діянь. Як відомо, в теорії кримінального права під диференціацією розуміють розподіл відповідальності у

кримінальному законі, у результаті якої законодавцем встановлюються різні правові наслідки у залежності від типового ступеня суспільної небезпеки злочину і особистості винного [1, с. 52]. Передбачаючи кримінальну відповідальність за хуліганство, законодавець як засіб диференціації кримінальної відповідальності використав інститут кваліфікуючих ознак, тобто таких, що свідчать про підвищену суспільну небезпеку діяння, а також особи, котра вчинила вказане діяння [1, с. 824-825].

Однією з таких кваліфікуючих обставин є вчинення хуліганства особою, раніше судимою за хуліганство (ч. 3 ст. 296 Кримінального кодексу (КК) України). Слід пригадати, що відповідно до п. 7 постанови ПВСУ № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р., «за ознакою вчинення хуліганства особою, раніше судимою за нього, дії винного кваліфікують за ч. 3 ст. 296 КК тоді, коли він на час учинення злочину мав не зняту чи не погашену судимість хоча б за однією з частин зазначеної статті або за ч. 2 чи ч. 3 ст. 206 КК 1960 р. У разі кваліфікації дій винного за цією ознакою, не можна визнавати обставинами, які обтяжують покарання, вчинення злочину повторно і рецидив злочинів (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК)».

У науці кримінального права існує думка про те, що судимість - це не ознака того чи іншого злочину, а ознака, яка характеризує винну особу. В основі такого судження, на думку В. В. Налуцишина, лежить правова аксіома «non bis in idem», закріплена в ст. 61 Конституції України [2, с. 145].

Пригадаємо, що Конституційний Суд РФ у постанові від 19 березня 2003 р. № 3-П зробив висновок про те, що кримінально-правові наслідки попередньої судимості при засудженні особи за вчинення нового злочину не виходять за межі кримінально-правових засобів, які законодавець вправі використовувати для досягнення конституційно виправданих цілей диференціації кримінальної відповідальності і покарання, посилення його виправного впливу на засудженого, попередження нових злочинів і тим самим захисту особи, суспільства і держави від злочинних посягань [3]. Хоча при цьому на підставі Закону РФ від 8 грудня 2003 р. з Особливої

частин КК РФ була виключена вказівка на неодноразовість та спеціальний рецидив як кваліфікуючі ознаки [4, ^ 261]. На підставі аналізу відповідного рішення Конституційного Суду РФ та юридичної літератури О. О. Дудоров та Є. О. Письменський вважають, що «вчинення умисного злочину особою, яка має судимість, свідчить про її стійке небажання ставати на шлях законослухняної поведінки, що значною мірою підвищує суспільну небезпеку діяння. Судимість як кваліфікуюча ознака складу злочину є необхідною для підвищення відповідальності осіб, які мають антисоціальну установку, таких, що не бажають виправлятися, ігнорують негативну оцінку своєї протиправної діяльності з боку суспільства й держави» [3]. Тому науковці роблять категоричний висновок, що «відмова від спеціального рецидиву як кваліфікуючої ознаки буде стимулювати злочинну діяльність та означатиме лояльне ставлення держави до множинності злочинів» [3].

Отож виникає питання щодо доцільності виділення повторності або рецидиву кваліфікуючими обставинами хуліганства.

Як відомо, у теорії кримінального права, переважно, склалася думка, що закон часто зрівнює повторність і рецидив злочинів [5, с. 235]. Такого висновку науковці дійшли на підставі аналізу ч. 4 ст. 32 КК України, де зазначено, що повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особою було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено чи знято. Так на підставі пункту 3 постанови ПВСУ № 7 від 4 червня 2010 р. «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», в котрому зазначено: «При цьому для повторності не має значення, чи було особою засуджено за раніше вчинений злочин». Тож цілком очевидним є той факт, що практично нівелюється різниця між цими видами множинності та втрачається логіка виділення окремо рецидиву в множинності злочинів. Цікавим є також такий факт: під час реформування КК РФ в одному з проєктів кодексу,

підготовленого Міністерством юстиції РФ і державно-правовим управлінням Президента РФ, замість кваліфікуючої ознаки «хуліганство, вчинене особою, раніше судимою за хуліганство», пропонувалося передбачити іншу кваліфікуючу ознаку - «хуліганство, вчинене неодноразово» [6, с. 66-67].

За матеріалами вивчених кримінальних проваджень встановлено, що раніше були судимі за хуліганство - 5,6 % осіб, а за інші злочини - 14,3 % осіб. Такі дані логічно

кореспондуються з відповідними даними судової статистики. Так, за даними Державної судової адміністрації України у 2008 р. було засуджено 955 хуліганів (15,28 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України), які раніше були судимі та яким судимість не знято і не погашено. При цьому лише 133 особи з 955 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (2,12 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). У 2009 р. засуджено - 934 таких хуліганів (16,80 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). При цьому лише 123 особи з 934 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (2,21 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). У 2010 р. засуджено - 699 таких хуліганів (14,21 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). При цьому лише 96 осіб з 699 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (1,95 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). У 2011 р. засуджено - 694 таких хуліганів (16,10 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). При цьому лише 116 осіб з 694 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (2,69 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). У 2012 р. засуджено - 612 таких хуліганів (15,13 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). При цьому лише 86 осіб з 612 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (2,10 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). У 2013 р. засуджено - 484 таких хулігана (16,61 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). При цьому лише 64 особи з 484 - раніше засуджені за злочини проти громадського порядку та моральності (2,17 % осіб від усіх засуджених за ст. 296 КК України). Інформацію за

2014 р. ми свідомо не наводимо, оскільки офіційна судова статистика містить дані без урахування показників судів АР Крим, м. Севастополь, 33 судів Донецької обл. та 2 судів Луганської обл. Тобто ми спостерігаємо відносну кількісну стабільність при визначенні рецидиву хуліганів. Напрошується висновок, що рецидив не є домінуючою чи характерною ознакою хуліганства.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що, на нашу думку, виділення кваліфікуючих ознак хуліганства не повинно бути пов'язане з особливим статусом особи (наявність судимості).

На обґрунтування нашої пропозиції можна також використати іноземний досвід конструювання подібної кваліфікуючої обставини - повторність (неодноразовість; вчинення злочину особою, що раніше вчинила хуліганство) за КК Болгарії, Білорусі, Вірменії, Молдови, Туркменістану, Узбекистану, Киргизстану. Цікаво, що за матеріалами вивчених кримінальних проваджень було встановлено, що однією з обставин, яка обтяжує покарання за хуліганство, зазначена у вирокі суду: вчинення злочину повторно, рецидив - 6,9 % від усіх засуджених осіб. При цьому очевидно, що така кількість осіб (27) свідчить про застосування саме повторності як обставини, яка обтяжує покарання за хуліганство, оскільки рецидив вже врахований законодавцем в ч. 3 ст. 296 КК України.

На підставі викладеного, пропонуємо виключити з ч. 3 ст. 296 КК України такі слова: «якщо вони вчиненні особою, раніше судимою за хуліганство, чи» та передбачити в ч. 2 ст. 296 КК України після слів «Ті самі дії, вчинені групою осіб» такі слова: «або повторно».

Список використаних джерел

1. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Лесниевски-Костарева Т. А. - М. : НОРМА, 1998. - 296 с.

2. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Налуцишин Віктор Володимирович. - К., 2008. - 266 с.
3. Дудоров О. Чи суперечить інститут множинності злочинів принципу “non bis in idem” [Електронний ресурс] / О. Дудоров, Є. Письменський // Юридичний вісник України. - Режим доступу до статті : http://www.yuricom.com/ua/analytical_inform
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : [монографія] / М. І. Хавронюк. - К. : Юрисконсульт, 2006. - 1048 с.
5. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : [Підручник] / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко ; за заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна. - [5-е вид., перероб.]. - К. : Алерта, - 2013. - 320 с.
6. Уголовный кодекс Российской Федерации. Особенная часть : Проект / [Х. М. Ахметшин, Б. В. Волженкин, И. М. Гальперин и др.]. - М. : МЮ РФ, 1994. - 130 с.